

taan tunnetilojen tietoista tuottamista. Nämä tuotokset heijastuvat usein myös nonverbaaliseen viestintään, mikä parantaa uskottavuutta. Tällä tavalla voidaan salata todellisia tunteita, kuten esimerkiksi pelkoa, vihaa tai surua, jotka ovat muutoin vaikeasti peiteltävissä.

Mikä sitten johtaa valheesta kiinni jäämiseen? Yleispäteviä sääntöjä ei valitettavasti ole esittää, koska sekä valehtelu että sen paljastaminen ovat mutkikkaita ilmiöitä ja lisäksi kontekstisidonnaisia. Tutkimusten mukaan kasvojen lyhytkestoiset mikroilmeet, jotka eivät ole tietoisesti kontrolloitavissa, saattavat paljastaa valehtelijan. Sama pätee äänenpainoihin. Myös erilaiset lipsahdukset ja tarinan epä johdonmukaisuudet saattavat johtaa paljastumiseen.

Liiallinen vakuuttelu tai kiirehtiminen herättää niin ikään epäluuloja. Sananparressakin varoitetaan: ”Huijarit ovat häitäisiä”. Valehtelun huolellinen valmistelu tavallisesti parantaa

lopputulosta, kun taas äkkitalanteissa voi tie nousta pystyyn. Taitavalla valehtelijalla pitää olla itsensä pussiin puhumisen välttämiseksi hyvä muisti.

Ekman on tutkinut Maureen O’Sullivanin kanssa valheenpaljastuksen eksperttejä. Tulosten mukaan huipputaitajia oli hyvin harvassa: ainoastaan 0,25 prosenttia tutkimushenkilöistä ylitti minimiksi määritellyn 80 prosentin tehokkuuden. Keski-vertoihmiset saavuttivat 50 prosentin tehokkuuden, joka on yhtä kuin satunnaistulos. Verrattaessa eri ammattikuntia keskenään salaisen palvelun työntekijät olivat taitavampia kuin muut.

Kirjassa tarkastellaan myös fysiologisten vasteiden mittaamista eli polygrafin käyttöä. Tekijä esittelee siihen kehitetyt tutkimusasetelmat ja tekniikat sekä tiivistää tutkimustulokset. Valehtelijat saadaan kyllä paljastettua polygrafilla verrattain hyvin, mutta useimpien tekniikoiden ongelmana ovat väärät

positiiviset tulokset, toisin sanoen rehellisiä henkilöitä tulkitaan liikaa valehtelijoiksi. Fysiologiset reaktiot saattavat erinäisistä syistä viestittää epäluotettavuutta, vaikka henkilö puhuisikin totta.

Teoksen liitteenä olevaan taulukkoon on tiivistetty tärkeimmät tiedot valehtelusta. Niitä tarkastellaan sekä valehtelijan että valheen paljastajan ominaisuuksien ja taitojen kannalta. Lisäksi huomioidaan erilaisia valehtelun reunaehtoja. Ekman muistuttaa lopuksi, että kyseessä ei välttämättä ole totuus, vaikka kaikki valheen tunnusmerkit puuttuisivat.

Valehtelulla lienee yhtä pitkä esihistoria kuin inhimillisen tietoisuuden kehittymisellä. Se on kautta aikojen noteerattu myös kielenkäytössä. Esimerkiksi entisajan raumalaisilla oli tapana sanoa palturin puhujasta: ”Valetle ko ruski koer”. *Minkä takia tuo koira oli nimenomaan ruskea, sitä en osaa sanoa.*

Suoraa demokratiaa?

PEKKA WAHLSTEDT

Ennen julkinen elämä oli asialista, hillittyä ja arvokasta. Poliitikot pitivät yksityiselämänsä piilossa ja keskittyivät vakaviin poliittisiin kysymyksiin, media raportoi heidän päätöksistään objektiivisesti ja puolueetomasti, ja kansalaiset valitsivat puolueen luokka-asemansa mukaan ja pysyivät sille uskollisina elämänsä loppuun asti.

Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana vanhat instituutiot ja hierarkiat ovat murtuneet ja monet asetelmat kääntyneet ympäri. Kansalaiset vaihtavat puoluetta makunsa ja tilanteensa mukaan, poliitikon täytyy menestyäkseen esitellä yksityiselämäänsä mediassa ja suurimman lukijakunnan saa media, joka paljastaa kuumimmat skandaalit.

Anu Kantola (toim.)
Hetken hallitsijat.
Julkinen elämä nokeassa yhteiskunnassa
Gaudeamus, 2011

Anu Kantolan toimittama teos *Hetken hallitsijat* tarkastelee tätä murrosta ja punnitsee sen hyviä ja huonoja puolia. Teoksen suuri kysymys kuuluu: Joh-

taako hierarkioiden ja instituutioiden hajoaminen vihdoinkin tasa-arvoiseen ja avoimesti keskustelemaan kulttuuriin vai kaappaako turruttava ja tyhjänpäiväinen viihde ja kaupallisuus vallan?

Idean julkisuudesta vapaan keskustelun näyttämönä esitti jo valistusfilosofi Immanuel Kant 1700-luvulla. Hän oli täynnä tulevaisuuden toivoa ja uskoi, että julkisessa keskustelussa omat intressit voidaan ylittää ja tavoitella yhteistä hyvää.

Mutta Kantin jälkeen on käytännön kokemuksista viisastuttu ja Jürgen Habermas totesi 1960-luvulla, että julkinen elämä on niin kaupallistunut, ettei siinä ole tilaa vakavalle ja puolueettomalle keskustelulle.

Hetken hallitsijat -kirjan mukaan nykyään politiikassa, kansalaisissa ja mediassa risteilevät sekä Kantin että Habermasin ennustamat piirteet.

Etenkin sosiaalinen media on avannut kansalaisille ennennäkemättömät mahdollisuudet ilmaista itseään ja tuoda julki mielipiteitään. Tavallinen media onkin menettänyt asemansa ja kannatustaan. Sosiaalisen median kasvavasta vallasta kertovat esimerkiksi Päivi Räsänen homovastaiset kommentit Ajankohtaisen kakkosen homoillassa. Ne synnyttivät sosiaalisessa mediassa kiihkeän kes-

kustelun, joka sai aikaan massiivisen kirkosta eroamisen aallon.

Vanha ja vakaa uskollisuus instituutioita kohtaan onkin romahtanut, ja nyt poliitikkojen on kuunneltava ja otettava kansalaisten mielipiteet vakavasti ja noteerattava ne myös käytännön päätöksissä. Monet etenkin nuoren polven poliitikot ovat jalkautuneet suljetuista kabineteistaan sosiaaliseen mediaan. He ovat myös tajunneet, että pelkkä asijulkisuus ei riitä. Myös persoona on laitettava peliin, ja he ottavat oma-aloitteisesti yhteyttä mediaan ja kertovat avoimesti yksityiselämänsä tuoreimmista tapahtumista.

Toimittajat eivät enää halua olla kansan valistajia, vaan kansan kuuntelijoita ja palvelijoita. Lehtiä suunnitellaan lukijapalautteen pohjalta ja jutut kirjoitetaan ärhähästi ja kosketavasti. Näyttää siis siltä, että perinteiset asetelmat ovat kääntyneet ympäri: kansalaiset asettavat vaatimuksia, media välittää ne poliitikoille ja nämä toimivat niiden mukaisesti. Suoran demokratian ihanteet ovat vihdoinkin toteutumassa.

Kääntöpuolena on se, että sen enempää kansalaiset kuin media ja poliitikotkaan eivät ole niin vapaita, tietoisia ja kriittisiä kuin edellä mainittu Kant ja muut valistusfilosofit edellyttivät. Kant totesi, että valistus tar-

koittaa itseaiheutetusta alaikäisyydestä pääsemistä ja kykyä käyttää omaa järkeä ilman toisen holhousta.

Mutta nykyään turruttava viihde on syrjäyttänyt vakavan keskustelun ja pohdiskelun. Media metsästää skandaaleja kasvattaakseen taloudellista tulostaan ja kansalaiset tyydyttääkseen tirkistelynhimoaan ja saadakseen juoruilun aiheita. Valistusfilosofien puolustama epäkohtia arvosteleva sananvapaus on kuihtunut tyhjänpäiväiseksi juoruiluksi, joka enemmänkin peittää ja pönkittää todellisia ongelmia kuin paljastaa ja purkaa niitä.

Mihin *Hetken hallitsijat* päätyy punnitessaan uuden julkisuuden hyviä ja huonoja puolia? Ja mitä tulisi tehdä, etteivät huonot puolet pääsisi kokonaan niskan päälle?

Kirjan ongelma on, että se on aika suppea ja teoreettista pohdiskelua on varsin vähän. Kantia, Habermasia ja paria muuta teoreetikkoa käsitellään viitteenomaisesti ja suurin osa kirjasta perustuu toimittajien, poliitikkojen ja kansalaisten haastatteluihin. Siksi *Hetken hallitsijat* pystyy ainoastaan herättämään kysymyksen uuden julkisuuden tulevaisuuden näkymistä ja mahdollisuuksista, mutta joutuu jättämään vastaukset lukijoiden pohdittavaksi.